

УДК: 378.147 – 054.62

<http://orcid.org/0000-0003-4940-5626>

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗАЦІЮ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Гладир Я.С., канд. філол. наук (Кривий Ріг)

У статті проаналізовано низку педагогічних досліджень, присвячених проблемам організації самостійної роботи іноземних студентів; за результатами спостережень сформульовано та обґрунтовано 3 визначальні чинники організації самостійної роботи в процесі допрофесійної підготовки студентів-іноземців.

Ключові слова: допрофесійна підготовка, іноземні студенти, самостійна робота.

Гладирь Я.С. Факторы влияния на организацию самостоятельной работы иностранных студентов в процессе допрофессиональной подготовки. В статье проанализирован ряд педагогических исследований, посвященных проблемам организации самостоятельной работы иностранных студентов; по результатам наблюдений сформулированы и обоснованы 3 определяющих фактора организации самостоятельной работы в процессе допрофессиональной подготовки студентов-иностранцев.

Ключевые слова: допрофессиональная подготовка, иностранные студенты, самостоятельная работа.

Gladyr Y.S. Factors that influence organization of independent work of foreign students in the process of pre-professional training. The article analyzes a number of the pedagogical researches, which are directly dedicated to issues of organization of independent work of foreign students or relevant to their solution. These include dissertation researches of non-domestic pedagogues (Y. Korolkova, Y. Yurova and A. Kurpesheva) as well as the researches of Ukrainian scientists (O. Rezvan, D. Porokh, Sin Shzhef, V. Oleksenko, I. Sladkykh). In the course of analytical review of these works it was found out that despite general attention drawn to the issue of organization of independent work of foreign students at the preparatory faculty (in the process of pre-professional training) and its increasing importance, it actually still remains unrevealed, especially within national pedagogy.

In the course of pedagogical observation and as a result thereof, the author of the article distinguishes and formulates three main factors of organization of independent work in the process of pre-professional training of foreign students. The first one is the habit of a foreign student to work independently, that comes from cultural and educational tradition as well as personal skills of such foreigner, its bearer. This factor becomes especially significant at the very initial stage of a foreigner's training, i.e. at the preparatory faculty. The second factor is not only setting, but also correcting and redistributing of the tasks of individual extracurricular work between students conducted by a teacher according to types of errors that are inherent to certain contingents of foreign students (this factor turns out to be the most significant in international groups at the preparatory faculty). The third factor is technical conditions for organization and performance of particular kinds of independent work, since the lack of such conditions in the very process of studying at the preparatory faculty can play a crucial role.

In addition to this, the article also outlines the prospects for further works and researches, aimed at the development of the stated issue, in particular, the issue of semantic content, improvement and application of the most appropriate forms, development of new types of independent work for foreign students at the initial stage of studying.

Keywords: foreign students, independent work, pre-professional training.

Актуальність. Цьогорічні зміни обсягів навчального навантаження зумовили зміни навчальних планів, зокрема відбулося збільшення обсягу студентської самостійної роботи. Саме тому сповна очікуваним є той факт, що питання організації самостійної роботи загалом і студентів-іноземців зокрема набуває все більшої актуальності (підготовка іноземних студентів є сьогодні одним із пріоритетних напрямів підготовки багатьох українських ВНЗ). Найбільш актуальним назване питання є для тих університетів, де працюють підготовчі факультети, адже саме процес допрофесійної підготовки студента-іноземця найчастіше стає визначальним для якості його майбутньої професійної освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Питання організації самостійної роботи в тому чи іншому аспекті розглядалися у працях М. Скаткіна, П. Підкасистого, Т. Шамової, Б. Єсипова та ін. Проблеми допрофесійної підготовки іноземців знайшли своє відображення в дисертаціях та монографіях Я. Кміта, Л. Хаткової, О. Суригіна, Н. Булгакової, Т. Дементьевої, В. Груцяка, О. Коротун, Т. Шмоніної, Я. Проскуркіної, І. Сладких, Сін Чжефу та ін. Проблеми

організації самостійної роботи іноземних студентів розглядалися в публікаціях В. Олексенка, Л. Васецької, В. Одинцової, Т. Лещенко, Л. Суботи, О. Рощупкиної, О. Комарової та ін. Особливості організації самостійної роботи в умовах підготовчого факультету для іноземних громадян розглядалися в окремих працях І. Жовтоніжко, О. Рощупкіної, І. Сладких, О. Комарової.

Аналіз останніх досліджень. На нашу думку, найбільш помітними дисертаційними дослідженнями останніх років, у яких безпосередньо або у руслі вирішення власної наукової проблематики розглянуто питання організації самостійної роботи іноземних студентів, є дослідження Є. Королькової, О. Резван, Ю. Юрової, А. Курпешевої, а також Д. Порох та Сін Чжефу.

Так, Є. Корольковою розкрито педагогічні умови індивідуалізації самостійної роботи студентів на матеріалі вивчення іноземної мови [1]. І, хоча дисертація безпосередньо не присвячена роботі з іноземними студентами, запропонована авторкою модель індивідуалізації самостійної роботи є достатньо універсальною [1: 12], щоб бути застосованою і в процесі навчання студентів-іноземців. Дисертація Ю. Юрової вивчає інноваційні лінгводидактичні аспекти адаптаційної самостійної роботи [9]. Дослідниця з'ясовує потенціал використання студентами-іноземцями часу позааудиторної роботи, передусім із застосуванням мультимедійних засобів навчання [9: 4]. Перевагою цієї праці, на наш погляд, є той факт, що метою реалізації моделі організації самостійної роботи іноземців авторка бачить саме їхню лінгвосоціокультурну адаптацію [9: 19-21].

У дисертації О. Резван розглянуто розвиток пізнавальних потреб іноземних студентів [6]. Формування умінь самостійної роботи автор вважає однією із базових педагогічних умов розвитку пізнавальних потреб у іноземних студентів, а рівень сформованості вмінь самостійної роботи – критерієм сформованості пізнавальних потреб [6: 11].

Дослідження А. Курпешевої присвячене формуванню інваріантів іншомовної комунікативної компетентності у процесі самостійної роботи студента технічного ВНЗ [3]. Не розкриваючи конкретно потреби навчання студентів-іноземців, робота, тим не менш, з'ясовує проблеми сучасного понятійного наповнення категорії «самостійна робота» [3: 3, 7]; презентує структуру іншомовної комунікативної компетентності саме випускника технічного ВНЗ [3: 18] тощо.

У дисертаційних дослідженнях Д. Порох, Сін Чжефу доведено, що вироблення нового ставлення студентів до способів та прийомів самостійної роботи є невід'ємною частиною адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ України [5: 8; 7: 14].

Останніми роками збільшилася кількість публікацій, автори яких звертаються до окремих проблем організації самостійної роботи іноземних студентів. Так, І. Жовтоніжко запропонувала методику організації самостійної роботи іноземних студентів підготовчого факультету під час вивчення математики; О. Рошупкіна описала систему навчання самостійної роботи іноземних студентів на мовній кафедрі підготовчого факультету, охарактеризувала стратегії навчання самостійного читання текстів; Л. Васецька, В. Одинцова, О. Комарова висвітлили специфіку організації самостійної роботи іноземних студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання та ін.

Водночас у вітчизняній педагогіці лишається ще багато нерозроблених питань щодо специфіки організації самостійної роботи у процесі допрофесійної підготовки іноземних студентів.

Метою статті є виокремлення специфічних чинників організації самостійної роботи на підготовчому факультеті (відділенні) для іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Загальновизнаним серед педагогів-практиків є той факт, що саме на підготовчому факультеті (або на етапі допрофесійної підготовки) організація самостійної роботи іноземних студентів набуває особливої ваги й значущості, передусім для якості їхньої майбутньої професійної підготовки (навчання іноземця на 1-5 (6) курсах ВНЗ).

Цікаві міркування з цього приводу висловлює В. Олексенко, доводячи, що «іноземні студенти без навичок самостійної роботи не переходять до стадії самоосвіти або ... вона дається величезними зусиллями» [4: 70]. Ефективність самостійної роботи іноземних студентів цей дослідник пов'язує з процесом адаптації, рівнем їхньої мотивації, з необхідними навичками, які викладачеві слід виробити у студентів (самоорганізовуватися, здійснювати самоконтроль тощо), та із самооцінкою іноземних студентів [4: 71-75]. Крім того, науковець слушно помітив: «Для організації самостійної роботи важливо враховувати різний рівень підготовки, який залежить від країни, з якої

приїхали до нас навчатись іноземці» [4: 74], що, знову ж таки, є найвідчутнішим саме на початковому етапі навчання.

Стаття І. Сладких, Ю. Гаврилюк [8] акцентує увагу саме на особливостях самостійної роботи в процесі допрофесійної підготовки іноземців. Автори звертають увагу на обмеження терміну навчання на підготовчому факультеті, виокремлюючи це як одну з проблем допрофесійної підготовки. Серед переваг цієї роботи слід відзначити той факт, що в ній розглядається доцільність упровадження самостійної роботи в процесі доузівської підготовки груп студентів-іноземців стандартного та пізнього заїздів [8: 189]. Інноваційними формами дослідники вважають самостійну роботу з викладачем, яка, на їхню думку, є найдоцільнішою для груп пізнього заїзду, та самостійну дистанційно-мультимедійну роботу, небажану для зазначених вище груп [8: 193].

На нашу думку, важливим є визнання того факту, що контингент іноземців, які навчаються на початковому етапі ВНЗ, фактично не має вікового обмеження (у нашій практиці зустрічалися студенти віком від 17 до 42 років). Здебільшого це вже сформовані дорослі люди з середньою освітою, а, отже, самостійна робота великою мірою залежить від попередньо набутих студентами вмінь. Фактично, якщо до приїзду в Україну студент-іноземець мав звичку працювати самостійно – то вона реалізується навіть із мінімальною участю викладача.

Наведемо результати педагогічного спостереження. Усім педагогам-практикам, які працюють із групами підготовчого факультету, відомо, що іноді студенти мають звичку вести особисті словники «для себе», без контролю викладача, які складаються ними довільно, із власної ініціативи і часто «доповнюють» методичні матеріали, що використовуються для навчання мови протягом початкової підготовки, у фазі первинного й тому найбільш активного засвоєння мови. Це специфічні словники («розмовники»), в яких студенти-іноземці записують слова, фрази в довільній транскрипції, як вони їх чують на вулиці, сленг однолітків-українців і т.п. Не торкаючись зараз питання якості й фактичної користі (чи шкоди) таких словників для академічно-грунтового вивчення мови, простежимо за кількома групами студентів-іноземців підготовчого етапу.

Перша група – це марокканські студенти (10 осіб). У групі такі словники в I семестрі вело 3 студенти. Друга група – нігерійці, 10 осіб. Словник вів 1 студент. Третя група – студенти з Камеруну, 9 осіб, із них вели словники – 5.

У II семестрі, коли вивчення мови суттєво просунулося, уже на початку семестру вести словник перестав перший марокканець, до середини семестру – інші два. Нігерієць з другої групи перестав вести словник теж приблизно у середині II семестру. З камерунської групи один студент припинив вести словник під кінець II семестру, інші чотири – вели до кінця семестру.

У даному випадку цікавою є мотивація студентів – для чого, з якою метою велися ними такі словники? Арабські студенти й нігерієць вели їх, тому що були націлені на швидке й поверхове опанування мовою, на інтеграцію у вітчизняний мовний соціум, і ці словники могли їм у цьому, як вони вважали, ефективно допомогти. (З тієї ж причини, зі спроби якнайшвидше інтегруватися в чужорідне мовне середовище, іноземні студенти часто ігнорують вказівки викладача, спрямовані на поступове, ґрунтовне й методичне засвоєння мови, купуючи в підземному переході «розмовник» із затранскрибованими побутовими фразами й користуючись ним попри заборони викладачів). Камерунці найчастіше демонстрували ці словники викладачеві, цікавилися, чи правильно вони записали почуте від однолітків слово, перепитували й уточнювали його значення. Та й самі причини ведення ними таких словників були здебільшого іншими – тому що такі були їхні уявлення про «правильне» опанування мовою.

Висновки, які можна зробити з цього спостереження, на нашу думку, такі. Ці своєрідні словники – самостійна робота в «чистому» вигляді, без контролю викладача й вимог організації навчального процесу. У той же час у жодній із груп такі словники не вели *всі* студенти, отже, й потребу в ініціативній, безпримусовій самостійній роботі відчули найбільше камерунці, потім марокканці і найменш – нігерійці.

Таким чином, одним із визначальних чинників для організації самостійної роботи на підготовчому факультеті є **вміння студента-іноземця працювати самостійно**, вироблена культурно-освітньою традицією та особистісними навичками іноземця, її носія. І якщо вже

в процесі професійної підготовки вона піддаватиметься корекції й адаптації, то для підготовчого факультету вона є однією з найвагоміших.

Інший чинник формує факт, певною мірою похідний від названого вище. Навіть ті іноземні студенти, які свідомо бажають «влитися» в навчальний процес і виконувати всі його вимоги, все одно мають навички, тією чи іншою мірою тотожні з навчальною практикою національної «школи» (культурно-освітньої традиції), до якої вони належать. Так, на нашу думку, організація самостійної роботи з мовної підготовки з китайськими, в'єтнамськими, камерунськими студентами матиме одні особливості, а з арабськими – зовсім інші. І щоб зі студентами інтернаціональної групи досягти відповідної мети, зміст, форми й навіть обсяги завдань для самостійної роботи мають варіюватися, а іноді й бути полярно різними.

Так, в'єтнамські, китайські й камерунські студенти традиційно мають проблеми з фонетикою, а іноді до завершення навчання так повноцінно і не вимовляють низку звуків. То ж їхня самостійна робота має передбачати усунення цієї проблеми. Натомість арабські студенти досить швидко копіюють вимову оточуючих, при цьому мають традиційно нерозбірливий почерк, пишуть без великої літери та розділових знаків, мають проблеми з правильним уживанням роду, числа й відмінка. Отже, серед завдань їхньої самостійної роботи мають домінувати ті, які спрямовані на усунення зазначених недоліків. При цьому слід урахувувати той факт, що в інтернаціональній групі підготовчого факультету викладачеві здійснити такий різноплановий контроль і навіть просто дати різні завдання досить непросто, адже ефективність самостійної позааудиторної роботи визначає передусім її системність, а контроль за її виконанням теж не може бути епізодичним.

Отже, другий вагомий чинник організації самостійної роботи на підготовчому факультеті – **коригування й перерозподіл завдань для самостійної роботи**, спрямованих на усунення конкретних недоліків з урахуванням потреб повного контингенту (наїефективніше для інтернаціональних груп підготовчого факультету).

Третій чинник пов'язаний із тим фактом, що університет може мати ґрунтовно розроблену навчально-методичну базу (посібники, методичні рекомендації, добірки різнопланових, різнорівневих

та різнофункціональних навчальних текстів або вправ, поурочні словники, навчальні комп'ютерні програми тощо), але при цьому – перевантажену або застарілу матеріально-технічну базу (коли немає вільних аудиторій для здійснення самостійної роботи, немає достатньої кількості комп'ютерних класів або вони перевантажені, заняття проводяться у 2-3 зміни тощо). Відсутність умов для здійснення самостійної роботи спостерігається і в гуртожитках, і це теж важливий фактор саме для етапу допрофесійної підготовки, адже на цьому етапі навчання більшість студентів мешкають саме там.

То ж ще одним чинником процесу організації самостійної роботи у допрофесійній підготовці є **технічні умови для її організації та виконання.**

Висновки. Таким чином, найвагомішими чинниками організації самостійної роботи у процесі допрофесійної підготовки студентів-іноземців вважаємо такі: вміння працювати самостійно (пов'язане передусім із вихідною культурно-освітньою традицією); не лише укладання, а й коригування й перерозподіл викладачем завдань для індивідуальної позааудиторної роботи між студентами відповідно до типу помилок, притаманних певному контингенту студентів-іноземців; технічні умови для організації та виконання будь-якого різновиду самостійної роботи.

Перспективи подальших розвідок. Питання змістового наповнення самостійної роботи, застосування її найдоцільніших форм, розроблення нових різновидів самостійної роботи для студентів-іноземців початкового етапу навчання містять невичерпні можливості як для вдосконалення практичної роботи викладача підготовчого факультету, так і для подальших наукових напрацювань цієї спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Королькова Е.В. Педагогические условия индивидуализации самостоятельной работы студентов (на материале иностранного языка) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е.В. Королькова. – Барнаул, 2004. – 23 с.

2. Коротун О.О. Формування комунікативної компетентності майбутніх студентів-іноземців у допрофесійній підготовці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.О. Коротун. – К., 2012. – 18 с.
3. Курпешева А.И. Формирование инвариантов иноязычной коммуникативной компетентности в процессе самостоятельной работы студента технического вуза : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А.И. Курпешева. – Махачкала, 2013. – 22 с.
4. Олексенко В.М. Самостійна робота іноземних студентів у фаховій підготовці / В.М. Олексенко // Освітологічний дискурс. – 2011. – № 1 (3). – С. 68–76.
5. Порох Д.О. Соціально-педагогічні умови адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Педагогіка» / Д.О. Порох. – Луганськ, 2011. – 20 с.
6. Резван О.О. Педагогічні умови розвитку пізнавальних потреб іноземних студентів у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.О. Резван. – Київ, 2008. – 19 с.
7. Сін Чжефу. Педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Сін Чжефу. – Старобільськ, 2015. – 20 с.
8. Сладких І.А. Самостійна робота студентів-іноземців груп довузівської підготовки: традиції та інновації / І.А. Сладких, Ю.Р. Гаврилюк // Сучасні педагогічні технології в освіті : зб. наук.-метод. праць. – Харків : НТУ «ХП», 2012. – С. 188-194.
9. Юрова Ю.В. Инновационные лингводидактические аспекты адаптационной самостоятельной работы : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Ю.В. Юрова. – Москва, 2011. – 27 с.